TARIX DARSLARIDA O‘QUVCHILAR DIQQATINI JAMLASHNING “SO‘QMOQDAN TARIXGA” METODI

Sobitjonov Yo‘ldoshali Muhsinali o‘g‘li
Namangan muhandislik-qurilish instituti akademik litseyi tarix fani o‘qituvchisi

Annotatsiya.
Tezisda tarix darsining dastlabki daqiqalaridan boshlab o‘quvchilar e’tiborini mavzuga yo‘naltirishga xizmat qiladigan “So‘qmoqdan tarixga” metodi taklif etiladi. Metod qisqa savollar, vizual ishoralar va mantiqiy bog‘lanishlar orqali o‘quvchini tayyor ma’lumotni tinglovchi emas, tarixiy muammoni mustaqil ochuvchi ishtirokchiga aylantirishni ko‘zda tutadi.

Kalit so‘zlar:
tarix ta’limi, o‘quvchi diqqati, motivatsiya, muammoli savol, tarixiy tafakkur, interfaol metod, vizual ishora.

Asosiy matn

Tarix darsida o‘quvchining diqqatini jalb etish faqat darsni qiziqarli boshlash bilangina cheklanmaydi. Muhimi, dastlabki qiziqishni mavzuni anglash, dalillarni taqqoslash va xulosa chiqarish jarayoniga bog‘lashdir. Buning uchun o‘quvchiga mavzu haqida tayyor izoh berishdan avval, uni o‘ylashga undaydigan kichik vaziyat yaratish mumkin. Shu maqsadda “So‘qmoqdan tarixga” metodidan foydalanish tavsiya etiladi.

Metodning mohiyati shundan iboratki, o‘qituvchi yangi mavzuga oid uchta ishora taqdim etadi: birinchisi — tasvir yoki buyum, ikkinchisi — sana yoki joy nomi, uchinchisi — muammoli savol. O‘quvchilar ishoralarni o‘zaro bog‘lab, dars mavzusini va uning asosiy muammosini taxmin qiladilar. Har bir ishora o‘quvchini keyingi bosqichga olib boradigan “so‘qmoq” vazifasini bajaradi. Bu jarayonda taxminning darhol to‘g‘ri yoki noto‘g‘ri deb baholanishidan ko‘ra, uning dalil bilan asoslanishi muhim hisoblanadi.

Metodni qo‘llash namunasi: “Buyuk ipak yo‘li” mavzusi

1. Birinchi ishora — ipak matosi yoki karvon tasviri. O‘qituvchi: “Bu tasvir tarixda qanday faoliyat bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin?” deb so‘raydi.

2. Ikkinchi ishora — qadimiy shaharlar nomlari: Samarqand, Buxoro va Xitoydagi savdo markazlari. O‘quvchilar bu joylarni nima birlashtirganini izohlaydilar.

3. Uchinchi ishora — “Savdo yo‘li faqat mahsulot almashishga xizmat qilganmi?” degan savol. O‘quvchilar fikr almashib, yo‘l orqali bilim, din, urf-odat va texnologiyalar ham tarqalganini taxmin qiladilar.

4. Yakunda o‘qituvchi o‘quvchilar taxminlarini dars mavzusi bilan bog‘laydi va asosiy savolni belgilaydi: Buyuk ipak yo‘li xalqlar o‘rtasidagi iqtisodiy hamda madaniy aloqalarga qanday ta’sir ko‘rsatgan? Keyingi dars jarayonida o‘quvchilar darslik va tarixiy dalillar asosida bu savolga javob izlaydilar.

Metodning afzalliklari

“So‘qmoqdan tarixga” metodi bir necha daqiqa ichida sinfning diqqatini umumiy mavzuga yo‘naltiradi, o‘quvchilarni kuzatish va taxmin qilishga undaydi. Turli javoblar bildirilishi mumkinligi sababli, sust qatnashadigan o‘quvchilar ham fikr aytishga jalb etiladi. Metodda rasm, xarita, buyum nusxasi, qisqa hujjat parchasi yoki tarixiy shaxsga oid belgi kabi vositalardan foydalanish mumkin.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Ishoralar yosh xususiyati va mavzu murakkabligiga qarab tanlanadi; ularning barchasi dars maqsadiga xizmat qilishi kerak.

Metod samaradorligini oshirish uchun o‘qituvchi quyidagi jihatlarga e’tibor beradi: ishoralar haddan tashqari murakkab bo‘lmasligi; har bir ishora mavzuga aloqador bo‘lishi; o‘quvchi taxminini dalil bilan izohlashi; yakuniy xulosa esa darsning asosiy maqsadiga olib kelishi lozim. Vaqtni tejash uchun javoblar avval juftlikda muhokama qilinib, so‘ng bir necha o‘quvchi tomonidan sinfga taqdim etilishi mumkin.

Xulosa

Tarix darsida diqqatni jamlash o‘quvchini shunchaki hayratlantirish emas, balki uni tarixiy savol bilan yuzlashtirish orqali amalga oshadi. “So‘qmoqdan tarixga” metodi tasvir, fakt va muammoli savolni izchil bog‘lab, o‘quvchida mavzuni bilishga ehtiyoj uyg‘otadi. Uni muntazam va maqsadli qo‘llash darsning kirish qismini mazmunli tashkil etish, o‘quvchilarning faolligini oshirish hamda tarixiy tafakkurini rivojlantirishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Toshtemirova S.A., Ilmurodova F.Sh., Sa’dullayeva M.H. Tarix o‘qitish metodikasi. — Toshkent: Yangi Chirchiq book, 2023. — 494 b.
2. Xoshimov T. Tarix darslarida didaktik o‘yinlar. — Metodik tavsiya, 2012.
3. O‘zbekiston Respublikasi umumiy o‘rta ta’lim maktablari va akademik litseylar uchun tarix fanidan amaldagi o‘quv dasturlari.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.